

Csalódás és háború

BENCSIK GÁBOR

Mint a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) 1989-es átalakulásának résztvevő tanúja, 1989. október 1-től 1997-ig a szövetség főtitkára közelről láthattam, 1990-ben hogyan és miért robbant ki az úgynevezett médiaháború.

Az 1980-as években megindult társadalmi erjedési folyamat legkésőbb 1988-ra a magyar sajtó elsősorban budapesti, egzisztenciálisan kevésbé kiszolgáltatott munkatársainak növekvő részét elérte. Ennek intézményi megjelenése a Nyilvánosság Klub megalakulása volt. A folyamat során egymással kapcsolatba kerültek azok a sokszor vezető beosztású újságírók, akik a nyilvánosság teljes megújításán át magát a rendszerváltást szorgalmazták. A kör tagjai legnagyobb részben a Magyar Rádió, a Magyar Televízió, az MTI, valamint az országos napi- és hetilapok munkatársai közül kerültek ki, és jelentős részük akkor már évek óta személyes kapcsolatban állt az úgynevezett demokratikus ellenzék tagjaival.

Az újságírók elérték, hogy a MÚOSZ 1989 februárjára előre hozza a közgyűlését. A közgyűlés munkáját ekkor nem sikerült lezárni, mert a vidék és Budapest között olyan mély ellentét alakult ki, amely a szövetség szakadásával fenyegetett. Ezért szeptemberre új közgyűlés összehívását határozták el, amelyen megújították a vezetést.

A rendszerváltás a sajtóban az országost nagyrészt megelőzve végbement, ideértve a nem egyszer rabló jellegű privatizációt is. Az újságírók reformer elitje úgy érezte, hogy mivel meghatározó szerepet vittek a rendszerváltás kikényszerítésében, a formális rendszerváltást követően az ő joguk és feladatuk lesz az egész sajtó irányításának átvétele. Óriási csalódásként élték meg, hogy az 1990-es választást egy számukra addig ismeretlen erő nyerte, és az állami, részben pedig a privatizált média vezetését ők vették át. A médiaháború nem volt más, mint a vélt jogok utólagos érvényesítéséért folytatott küzdelem.

Lehetőségek, források a Magyar Újságírók Országos Szövetsége történetének feltárásához

SZ. NAGY GÁBOR

A Médiatörténeti Intézet médiatörténeti kutatásainak keretében kezdődött meg a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) történetének feltárása. Előadásomban ezt a munkát igyekszem bemutatni.

A MÚOSZ története nem 1945-ben kezdődött, hiszen, ha más néven is, de már léteztek olyan egyesületek, amelyek az újságírotársadalom egészét vagy egy bizonyos szegmensét igyekeztek összefogni egy szervezet védernyője alatt (elég itt csak az Országos Magyar Sajtókamarára utalni). Ugyanakkor az is igaz, hogy 1945, de leginkább 1947–1948 után ez is jelentősen átalakult. A MÚOSZ tagság hiánya egyre inkább lehetetlenné tette, hogy egy-egy újságíró elláthassa hivatását. Az 1945-ben még valódi érdekvédelmi szervezatként elindult MÚOSZ is pártállami befolyás alá került, és megszűnt valódi érdekvédelmi szervezet lenni, és egészen a rendszerváltoztatásig így is maradt.

A kutatás során két irányt lehet vizsgálni, amelyek természetesen összefüggnek egymással: a MÚOSZ a tájékoztatáspolitikai alrészben arra keressük a választ, hogy milyen szerepet játszott a MÚOSZ a tájékoztatáspolitikai és az újságírói mezőben. A tájékoztatáspolitikai estében az elsődleges vizsgálati szempont a Tájékoztatási Hivatal és a MÚOSZ közötti interakció. Azaz, hogy a tájékoztatáspolitikával kapcsolatos állami és párthatározatok, elvárások hogyan csapódtak le a MÚOSZ-on belül, tehát hogyan reagált a MÚOSZ tagsága ezekre, hogyan vélekedtek a tájékoztatáspolitikai irányvonalról és az előttük álló feladatokról. A másik alirány esetében a MÚOSZ intézménytörténeti áttekintése történik meg. Ugyanis a MÚOSZ tevékenysége nem érthető meg anélkül, hogy megvizsgálják, hogyan épült fel a MÚOSZ szervezete, milyen jogszabályi környezetben működött, milyen feladatokat delegált számára az államhatalom. Első lépésben a MÚOSZ szakosztályainak munkáját, valamint az újságíróképzés feltárását kezdtük meg.

Ennek keretében megkezdődött a MÚOSZ elnökségi ülések jegyzőkönyveinek feldolgozása is. Szintén megkezdődött a magyar sajtóban megjelent MÚOSZ-szal kapcsolatos cikkek összegyűjtése is. Ugyancsak megkezdődött a MÚOSZ évkönyvek feldolgozása is, amiből a tagságról kaphatunk bővebb képet.

A MÚOSZ elnökségi ülései 1985–1989

PAÁL VINCE

A Médiatudományi Intézet médiatörténeti kutatásainak keretében megkezdődött a Magyar Újságírók Országos Szövetsége elnökségi ülései jegyzőkönyvei kiadásának előkészítése.

Az elnökségi iratokat online tervezzük kiadni, nyilvánosan elérhetővé tenni. Első körben az 1985–1989-es időszak dokumentumai kerülnek sorra.

Az előadásban egyrészt bemutatom az Országos Levéltárban lévő MÚOSZ elnökségi jegyzőkönyveket a '85–89-es időszakból: milyen témákkal foglalkoztak, mi jellemző rájuk, mennyiben teljeseek.

Másrészt két témára, a MÚOSZ szociális és üdülési tevékenységére, illetve a Szövetségben a '86-os sajtótörvénnyel kapcsolatos véleményekre térek ki bővebben.

Az '80-as évek közepén két egymástól független, de voltaképpen azonos gyökerű, az államszocialista társadalmi és gazdasági rendszer fenntarthatatlanságára visszavezethető változás következett be, az egyik Magyarországon, a másik a Szovjetunióban. Az 1980-as években a magyarországi államszocialista rendszer (is) válságba jutott, az ebből következő gazdasági megszorítások, a válságból kivezető utak keresése a tájékoztatáspolitikai terén is új módszerek bevezetésének igényét vetették fel. A Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára, Mihail Gorbacsov 1985 közepén hirdette meg a gazdaság átalakításának programját (peresztrojka), majd hamarosan – ezzel összefüggésben – a közélet dolgaira vonatkozó nyilvánosság követelményét, a „glasznosztj”-ot.

Vajon a MÚOSZ elnökségi ülésein, illetve az elnökség elé került előterjesztésekben, érezhetőek voltak-e az új szelek, a pártirányítás felől érkező kívánalmak, illetve az alulról jelentkező elképzelések mennyiben fedték egymást, mennyiben voltak összeegyeztethetők? A gorbacsovi „glasznosztj” szelleme mennyiben volt jelen a MÚOSZ elnökségi ülésein?

Feldolgozatlan médiatörténeti forrásanyag az Országos Levéltárból. Az MSZMP KB Pártgazdasági és Ügykezelési Osztályának sajtóval kapcsolatos iratai

PÁL ZOLTÁN MIKLÓS

Előadásomban rövid ismertetőt szeretnék tartani egy eddig nem kutatott történeti forrásanyagról. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának MSZMP-referenseként 2022-ben kezdtem el foglalkozni a kommunista állampárt egy kevésbé ismert szervezeti egységével, az MSZMP KB Pártgazdasági és Ügykezelési Osztályával (PGO). A központi apparátuson belül ez a csoport foglalkozott a párt vagyonának (ingatlanjainak, üdülőinek, szállodáinak) ügyeivel, továbbá segítette a különböző szintű MSZMP-szervek munkáját, megszervezte eszközökkel való ellátásukat, ellenőrizte az irat- és ügykezelésüket, elkészítette a pártszervek költségvetését, kezelte a pártapparátusban dolgozók bér- és lakásügyeit stb. Az osztály dokumentumainak rendezése során fedeztem fel, hogy a PGO ellenőrizte a Szikra Lapnyomda, az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, a Hírlapkiadó Vállalat, a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat, illetve a Megyei Lapkiadó Vállalatok munkáját is, ezáltal befolyással lehetett különböző országos jelentőségű újságok (*Népszabadság, Esti Hírlap, Szabad Föld, Nők Lapja, Képes Újság, Magyarország* stb.) életére. A kádári sajtópolitika végrehajtójaként a PGO tevékenysége részét képezheti a magyarországi média történetének, ezért is tartom indokoltnak az eddig alig kutatott iratanyagának vázlatos bemutatását.

Tisztogatás a sajtóban

MEZŐ GÁBOR

Az ötvenhatos forradalom és szabadságharc leverése után nemcsak a kommunista diktatúra, a sajtó is alapjaiban megváltozott. Kádár Jánosék a megtorlással egyidőben megkezdték a média, azon belül is az újságírók átvilágítását. Kádérék december–január folyamán felszámolták a forradalom még létező központjait, így az Írószövetséget és az Újságíró-szövetséget is. Utóbbi „átvilágítása” kulcsfontosságú volt. A feladatot egy régi, megbízható elvtársra, Siklósi Norbertre bízta, kormánybiztosként.

Mai tudásunk szerint Siklósi egyenesen a szovjetekhez volt bekötve, amit későbbi pályafutása is alátámaszt, végig a média, illetve a propaganda egyik legfontosabb kádere volt. Az ellenőrzés a MÚOSZ teljes tagságát érintette, a vizsgálatok során több száz tagot eltávolítottak, csak azok maradhattak, akik ötvenhatban „bizonyítottak”, vagy legalábbis nem álltak bizonyíthatóan a forradalom és szabadságharc mellé. Mi lett a következmény? Az erősen szelektált, megrostált, tisztogatáson átesett újságíró-társadalom elvégezte a feladatát, előbb a társadalom megfélemlítése, majd a konszolidáció során.

Előadásomhoz olyan forrásokat is fel fogok használni, amelyekben az akkor elküldött, listázott újságírók is megszólalnak. Ez azért is fontos, mert máig tartja magát az a legenda, hogy alig-alig küldtek el valakit, és Siklósi tulajdonképpen megmentette az újságíró-társadalmat. A narratíva háttere világos: az újságírók, illetve a hatalom közös érdeke volt, hogy elhitessék, tulajdonképpen semmi különös sem történt.

A Donáth család: Rákosi mellett és a MÚOSZ-ban

KÁSA CSABA

Az 1860-as évek végén költözött a Donáth család több tagja a Trencsén vármegyei Leszkőről (ma Morvamogyoród) Jászberénybe. Donáth Jakab ott nyitott boltot, kereskedő lett, Lipót nevű fia pedig Jászárokszálláson ügyvéd. Utóbbi 1910-ben feleségül vette a nagyrédei téglagyár tulajdonosának, Wittál Mártonnak a leányát, Helént. Házasságukból született Donáth Ferenc, akire ma Nagy Imre harcostársaként, perének elítélt vádlottjaként, a Kádár-rendszer egykori demokratikus ellenzékének vezetőjeként emlékeznek politikai örökösei. De ez a kép kiegészítésre szorul.

Donáth Ferenc 1932-től vett részt a kommunista diákmozgalomban, 1934-ben lett a kommunista párt tagja. 1945-ben részt vett a Nagy Imre vezette földreform-előkészítő bizottság munkájában, az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökhelyettesévé, majd a választások után, 1945. november 23-án földművelésügyi államtitkárrá nevezték ki. Tisztségét 1948. január 12-ig töltötte be. Ezután az MKP, majd az MDP Központi Vezetőség Irodájának, később Főtitkársági Irodájának vezetője lett. Ebből következően részt vett a titkárság ülésein, így a korszak összes fontos döntésének a meghozatalában. 1949-ben a terménybegyűjtést irányító operatív pártbizottság első embere, a kulákság elleni harc egyik irányítója. Ekkor állt hatalma csúcspontján, informálisan a párt második számú vezetőjeként. Boldizsár Iván írta róla: „Donáth Ferencből Rákosi Mátyás egyik belső munkatársa lett, valóságos homo regius, »a király személye«, aki Rákosi helyett a legfontosabb tanácskozásokon is teljes joggal részt vehetett [...]”. A Központi Vezetőség 1949. szeptember 3-i ülésén Donáth Nagy Imre jobboldali, opportunista elhajlásáról tartott beszámolót, amelynek következménye lett Nagy visszahívása a Politikai Bizottságból. 1951. február 15-én letartóztatták, háborús bűntett, szervezkedés és kémkedés miatt 15 év börtönbüntetésre ítélték.

Donát Ferenc 1949-ben vette feleségül Bozóky Évát, aki ekkor a *Magyar Nap* című kommunista bulvárlap újságírója volt, majd képzettség és tapasztalat nélkül a *Rádió Női szemmel* című műsorának szerkesztője lett, heti két óra műsoridővel. Ekkor lépett be a MÚOSZ-ba.

Megyeri Károly az államszocializmus médiakultúrájának vezetésében

LÁSZLÓ BERNADETT

A Kádár-rendszer, amely az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésével vette kezdetét, egészen 1989-ig, a rendszerváltoztatásig tartott. 1957-től új kulturális kereteket kellett kiépítenie az újonnan felálló pártnak, s a rendszer kultúrájának legújabb propaganda eszköze a televízió lett. A Magyar Televízió gyorsan túlnőtt a rádión, viszont korunkkal ellentétben, akkor még nem szorította ki a nyomtatott sajtót semmilyen médium. Ezek mindvégig meghatározó propagandaeszközei voltak az időszaknak, a rendszerváltoztatáson is túlnyúló kapcsolati rendszerekkel.

Megyeri Károly (1927–1999) is az egyik meghatározó személye volt a Kádár-rendszer tömegkommunikációs kultúrájának. A Magyar Televízió mint a rendszerváltoztatás előtti időszak legfontosabb propagandaeszköze, a legmegbízhatóbb és az állampártba közvetlenül bekötött apparátusból, gyakran a Rádióból átirányított munkatársakból épült föl. Kevésbé ismert, hogy Megyeri, mielőtt a Magyar Televízió első státuszos riportere lett, megfordult a Politikai Főcsoportfőnökségen. Nem elhanyagolható tény az sem, hogy Kádár János bejártott-személyes riportere volt. A kezdetektől egészen 1983-ig dolgozott a Magyar Televíziónál, ezután a rendszerre jellemzően felfelé buktatták és a MÚOSZ főtitkára lett. Ezt a pozíciót egészen 1989-ig, a rendszerváltoztatásig töltötte be. Ezt követően már nem vállalt szerepet a kirobbanó médiaháborúban, inkább csak a letűnt kort magasztalta.

Előadásomban és tanulmányomban főként a Magyar Nemzeti Levéltárban található források alapján kívánom bemutatni Megyeri munkáját az MTV elnökhelyetteseként, majd röviden azt vizsgálom, hogyan működött a MÚOSZ az irányítása alatt, és milyen jelei voltak a közelgő rendszerváltoztatásnak a pártállami sajtóban.

A „propagandafőnök”

APOR ATTILA

Grósz Károly 1930-ban született Miskolcon, és már egész fiatalon kapcsolatba került a média világával, mivel édesanyja nyomdai berakóként dolgozott. A háborút követően édesanyja nyomdokába lépett, és nyomásznak tanult. Ekkoriban lépett be a kommunista pártba, feladata a helyi ifjúsági mozgalom szervezése volt. A katonaságot követően kinevezték a Borsod megyei agitprop osztály élére. Az 1956-os forradalom alatt megválasztották a megyei pártbizottság vezetőjének, majd az elsők között tette le a hűségesküt a kialakuló új hatalomra.

Lojalitása kifizetődött, mert 1961-ben már a KB APO munkatársaként dolgozott, és kinevezték a Magyar Rádió és Televízió párttitkárává. 1967 végén az agitprop osztály helyettes vezetője lett. Egy rövid kitérőt követően végül felért a csúcsra mint a KB APO vezetője, amit egy véletlen eseménynek köszönhetett. Komócsin Zoltán váratlan halála miatt új helyzet állt elő, az APO addigi vezetőjét kinevezték a Népszabadság főszerkesztőjévé, ezért helyére valakit keresni kellett. Kádár támogatásával végül Grósz Károly lett a befutó, kinevezését az 1974. június 20-án megtartott KB ülésen szentesítették.

Bár Grósz „propagandafőnöki” megbízatása a klasszikus Kádár-korszak idejére esett, mégis egy sor problémával kellett megbirkóznia. A gazdasági helyzet fokozatos romlása miatt állandóan kritizálta a politikai vezetés döntéseit. Ezért 1979-ben, amikor az újabb kőolajárrobbanás megtörtént, Grósz leváltása mellett döntöttek. Ennek ellenére vezetése alatt több olyan jelentős esemény történt, amely befolyással volt a hazai sajtó működésére. Az ő idejében került sor a Magyar Rádió és Televízió szétválasztására, mely pozícióját is veszélyeztette, de végül sikerült elhárítania a támadásokat. Emellett több, a közvéleményt érdeklő esemény kommunikációját kellett úgy levezényelnie, hogy közben meg kellett felelnie Kádár igényeinek. Előadásomban azt a komplex helyzetet mutatom be, melyben Grósz közel öt évig a hazai média „korlátlan” ura volt.

Az *Új Látóhatár* itthoni „befogadástörténetének” lépcsőfokai

NAGYMIHÁLY ZOLTÁN

1958-ban a *Látóhatár* nevű müncheni irodalmi-politikai folyóirat szerkesztősége kettészakadt. Jelen előadás a Borbándi Gyula és Molnár József nevével fémjelzett, továbbra is a bajor fővárosban megjelenő *Új Látóhatár* otthoni megítélésének változását kívánja bemutatni. Az előadás kitér a Molnár Józsefre és az *Új Látóhatár*ra vonatkozó sikertelen állambiztonsági akcióra és a lapot ért otthoni támadások jellegének változására. Bemutatja a folyóirat helyét és megjelenését az emigráció folyamatosan változó itthoni megítélésében, a legnagyobb hatást kiváltó írásokat és azok visszhangját, az ötvenes évek végétől egészen a lap megszűnéséig (1989), a „befogadásig” és a legfontosabb szerzők első hazatéréséig. Ki kívánja emelni, hogy az *Új Látóhatár* hogyan foglalt állást az otthon ki nem beszélhető kérdésekben, és hogyan adott helyt az otthoni „másként gondolkodók” véleményének. Röviden kitér a rendszerváltáskori értékelésre, a nyilvános megjelenés első lehetőségeire és a rövid életűnek bizonyuló, *Hitel*ben való továbbélési kísérletekre.

A MÚOSZ a nemzetközi propaganda frontvonalában

BORVENDÉG ZSUZSANNA

1946-ban szovjet kezdeményezésre létrehozták a Nemzetközi Újságíró Szervezetet (NÚSZ), amelynek tevékenysége az egyik legsikeresebb példája volt a Szovjetunió befolyásolási politikájának Nyugat-Európában és a harmadik világban egyaránt. A fellelhető dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a legaktívabb tagszervezetei a NÚSZ-nak a szovjet-, a csehszlovák- és a magyar újságíró-szövetségek voltak, de természetesen a Szovjet Újságíró Szövetség határozta meg a feladatokat, jelölte ki a szovjet politikai elvárásoknak megfelelő irányvonalat. A Kádár-rendszer idején a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) aktívan szerepet vállalt a KGB fedőszervezeteként működő NÚSZ propaganda tevékenységében, számos területen jelentős eredményeket érve el. Mivel a nyugati újságíró szervezetekhez való közeledést leghatékonyabban a különböző szakújságírókkal való együttműködéssel lehetett megvalósítani, kiemelt jelentőséget nyert a MÚOSZ-on belül az egyes apolitikusnak látszó területet képviselő szakosztályok munkája. Az előadás elsősorban a Magyar Nemzeti Levéltár forrásanyagára támaszkodva foglalja össze a MÚOSZ nemzetközi kapcsolatépítésének kezdeteit, kiegészítve a Szovjet Újságíró Szövetség iratanyagának erre vonatkozó dokumentumaival.

A külföldre irányuló sajtópropaganda és a Külügyminisztérium Sajtóosztályának periodikái az 1970–80-as években*

MERÉNYI PÉTER

Az 1945 után kialakult kétpólusú, egymástól elzárt világrendben a külügyminisztériumok a diplomáciai hálózatuk, a követségek és nagykövetségek révén speciális helyzetben voltak. Az egymással nem csak katonailag, gazdaságilag, de ideológiailag is harcoló felek küzdelmében a külföldre irányuló tájékoztatás és propaganda egyik fontos bázisa volt ez a külügyi hálózat. A „nagytestvér” nemzetközi érdekeinek mindenkorai képviselője mellett a '60-as évektől a Kádár-rendszer alapvető célkitűzése volt, a belföldi konszolidáció mellett, a nemzetközi megítélés javítása és az elszigeteltségből való kitörés. Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály 1968. februári ülése után szembesült a párt azzal, hogy a külföldre irányuló propaganda átfogó vizsgálatával soha sem foglalkoztak és sem párt, sem állami határozatok nem szabályozták ezt a területet, ezért a '70-es évek elejétől komplex átszervezési és fejlesztési terveket határoztak meg abból célból, hogy bemutassák a szocialista Magyarország életét és „vívmányait”, melyek a magyar külpolitikai érdekek mellett a szocialista világrendszer propagandáját is szolgálta.

A Külügyminisztérium Sajtóosztályának több mint 20 sajtókiadványa ennek a propagandának volt a legfontosabb pillére. A belföldi sajtóviszonyokhoz hasonlóan ezek a külföldnek szánt lapok is egy tudatos és jól megtervezett szisztéma szerint fedtek le régiókat, nyelvterületeket és próbáltak megszólítani különböző társadalmi csoportokat.

Előadásom keretében a KÜM Sajtóosztály levéltári anyagain keresztül kívánom bemutatni a Sajtóosztály 1970–80-as években terjesztett legfontosabb kiadványait, azok szerepét, a kiadványokon keresztül a propaganda, az írásos propaganda szerepének és irányelveinek változását az 1970-es évektől egészen a rendszerváltozásig. A Sajtóosztály sajtóportfóliójának egy része nem Magyarországon készült. Magasabb politikai okok miatt egyes országokban tájékoztatási központokat vagy a nagykövetségek mellett működő sajtóirodákat hoztak létre, ahol a sajtóattasék irányítása alatt rendszeres periodikák is jelentek meg, melyek fontos láncszemei voltak ennek rendszernek, ezért az előadásomban a külföldön működő magyar sajtóirodák kérdésével is foglalkozom.

* Ez az előadás elmaradt.

Egyetemről kiszervezve, avagy hogy került a „szocialista újságíróképzés” a MÚOSZ-hoz?

TAKÁCS RÓBERT

A professzionalizációval foglalkozó irodalom a szakmává válás egyik fontos lépcsőjének tekinti a szakmai képzés megszervezését. Az újságírás e sorból rendre kilóg – s e szempontból kvázi-szakmának is nevezhető – mivel a pályára kerülésnek – legalábbis általánosan – sohasem vált kizárólagos feltételévé a szakirányú (felsőfokú) végzettség megszerzése. Az első újságíró tanszékek a 20. század első két évtizedében jöttek létre – az amerikai pragmatikus modellel szemben a fáziskéséssel kiépülő, a hazai gondolkodásra leginkább ható német modellben sajtótudományi, nem gyakorlati képzést kínáló tanszékek szerveződtek.

Magyarországon a szervezett képzés megteremtésére a kiépülő pártállam tett lépéseket, előbb pártiskolára emlékeztető tanfolyamokat szervezve, 1953-ban szovjet mintára bevezették az egyetemi újságíróképzést. Ám az 1956-os forradalom leverését követően a tanszék bezárásáról és a képzésnek az autonómiáját frissen visszanyert Magyar Újságírók Országos Szövetségéhez helyezték, s maradt – a képzés kimutatható professzionalizálódása ellenére – az újságírói politikai és szakmai oktatásának letéteményese három évtizeden keresztül.

Az előadás azt a kérdést járja körül, miképp került az újságíróképzés az 1950-es évek végén a MÚOSZ-hoz, milyen megfontolások indokolták azt, hogy a már létrehozott, a szovjet blokkra általánosan jellemző képzési modellt átalakítsák.

Egyházi újságírók pártállami képzése. A MÚOSZ szerepe az egyházi sajtóban dolgozók szemléletének formálásában

SOÓS VIKTOR ATTILA

Az egyházi lapok újságírói, szerkesztői az Állami Egyházügyi Hivatal és az állambiztonság szoros kontrollja alatt dolgoztak a pártállam időszakában. Az előzetes cenzúra, a szigorú ellenőrzés ellenére sem végeztek megfelelő munkát, ezért a hatvanas évek végén felmerült, hogy az egyházi újságírók számára szervezzen a Magyar Újságírók Szövetsége speciális kurzust, ahol megfelelő „ismeretekkel, tudással” vértetik fel őket.

Annak az ötlete is felmerült, hogy a MÚOSZ-on belül külön szakosztályt szervezzenek az egyházi újságírók részére.

Milyen hatása volt ezeknek a javaslatoknak, hogyan valósultak meg, miért érezte úgy a pártállam, annak egyházakat felügyelő szerve, az Állami Egyházügyi Hivatal, hogy ilyen intézkedésekre szükség van?

Előadásomban a Magyar Újságírók Szövetsége és az Állami Egyházügyi Hivatal szerepét, javaslatait, elgondolásait mutatom be, hogyan igyekeztek az egyházi újságírókat befolyásolni, alakítani. Milyen lépéseket tettek szemléletmódjuk, politikai mentalitásuk formálására.

A MÚOSZ és a Nyilvánosság Klub létrejötte SZADAI KÁROLY

Előadásom témája annak vizsgálata, hogy az 1980-as évek második fele, de különösen a rendszerváltás (1989) nyilvánossága értelmezésének milyen eltérő emlékezete van a korszakról szóló (média)történeti diskurzusban.

Az egyik fajta – többnyire történettudományi gyökerű – emlékezetnek a Kádár-korról szóló elemzései jórészt egyetértenek abban, hogy az 1956-tól kialakuló rendszer viszonya a nyilvánossághoz, különösen pedig a sajtóhoz, a lenini elveken nyugodott, egészen addig, ameddig ez a hatalmi rendszer működőképes maradt, tehát nagyjából 1989 közepéig. Elismerik, hogy a sajtóirányítás módszerei – és főleg az alkalmazott szankciók – nyilvánvalóan nem ugyanazok voltak 1956 decemberében, mint 1986 júniusában, de a rendszer paradigmája, a sajtóirányítás rendszere lényegét tekintve változatlan maradt.

A másik típusú emlékezet – elsősorban a személyes visszaemlékezésekben és médiatudomány médiatörténeti munkáiban tetten érhető – értelmezése ettől eltér. Az ezen a területen érvényes konszenzus szerint a média az 1980-as évek közepétől fokozatosan felszabadult a lenini elveken nyugvó központi sajtóirányítás alól és 1989-re szinte a teljes szabadság állapotába érkezett meg. Ez a szabadság lehetővé tette, hogy a sajtó ne csak egyszerű közvetítője, de fontos, az átmenet lefolyását aktívan alakító szereplője legyen a rendszerváltásnak.

Ha tehát a média rendszerváltását a jog- vagy politikatörténet felől nézzük, eltérő képet látunk, mint ha a média (ön)értelmezésén keresztül nézzük a rendszerváltást.

Előadásomban a Magyar Újságírók Szövetsége és Nyilvánosság klub konfliktusán keresztül mutatom be azokat a folyamatokat és stratégiákat, amelyek magyarázhatják az eltérő emlékezetek közötti diszkrepanciát.

Az Antall-kormány médiapolitikája – avagy médiaháború az első parlamenti ciklus idején (1990-1994)

OROSZ TÍMEA

A rendszerváltoztatás hajnalán egyetlen párt sem rendelkezett kidolgozott médiakoncepcióval, és az első ciklus végére sem született meg az első magyar médiatörvény, dacára annak, hogy több tervezetet kimunkáltak és benyújtottak a parlamentnek, kísérletet téve annak elfogadtatására. Az éveken át húzódó hatpárti tárgyalások nyomán nem történt más, mint hogy kirobbant a demokratikus Magyarország első komoly politikai háborúja, amely még a parlamenti ciklus utolsó napjaiban sem csitult, sőt, megrajzolta a következő két évtizedben mindvégig tetten érhető belpolitikai törésvonalakat.

Már az első demokratikus választásokat követően bebizonyosodott, hogy a szabaddemokraták a kulturális területek irányításában a legfontosabb pozíciók megszerzésére törekednek, és a tömegmédiákban már akkor is fennálló túlsúlyukat eszükben sincsen feladni, sőt, a monopólium felé igyekeznek eltolni. Mind a nyomtatott, mind az elektronikus médiákon belül ez egyfajta kultúrharcot eredményezett, ami a régi népi-urbánus ellentét újraéledését eredményezte. A szellemi és kulturális szférában a (bal)liberális törekvések nagymértékben veszélyeztették az 1990-ben hatalomra került nemzeti-konzervatív kormányzat érvényesülési és megjelenési lehetőségeit az elektronikus média platformjain, amely kulturális és politikai ellentétként is komoly nehézségeket támasztott az új magyar médiatörvény kidolgozásáért összeült hatpárti tárgyalások folyamán.

Magyarországon a rendszerváltás idején a társadalomban újraéledő szélsőséges politikai és kulturális tagoltság nem tette lehetővé azt, hogy a kultúra szférái egymást kiegészítve, központi (politikai) nyomástól mentesen önvezérlő mechanizmusok mentén induljanak el a demokratikus rendszer felé vezető úton.

Az 1990 és 1994 között eltelt időszak elsősorban az országos közzolgálati média és a kialakulóban lévő kereskedelmi média politikai, személyi és pénzügyi viszonyairól, illetve a kereskedelmi média pályázati rendszerének kialakításáról folytatott vitákról szólt, ezen világnézeti és kulturális törésvonalak mentén. Az elektronikus média pluralizmusa és a sajtószabadság médiaszabadsággá való kiteljesedése kapott különös figyelmet a „pro és contra kormányzati politika” dimenziójában. A regionális média ebben az időszakban jobbra háttérbe szorult, és lényegesen kevésbé volt a demokrácia konszolidációjának terepe.